

زیارت، پیمان محبت میان امام و هوادارانش

سوار شده و آهنگ مدینه کرد. وقتی به مدینه رسید، نزد قبر رسول الله (ص) آمد و شروع کرد به گریستن و چهره خود را به مرقد مطهر آن حضرت گذاشت که در این حال، امام حسن و امام حسین (ع) آمدند. بلال، آن دو بزرگوار را هم در آغوش گرفت و بوسید. (امینی، عبدالحسین، الغدیر، ج۵، ص۱۴۷)

ج ۱۰، ص ۲۵۳، ۵) همچنین در روایتی در خصوص زیارت رسول خدا(ص) آمده است: بلال، مؤذن پیامبر(ص) آن حضرت را در خواب دید که به او می‌گوید: «ای بلال! این چه جفایی است؟ آیا هنوز وقت آن نرسیده که به زیارت من آیی؟» بلال هراسان و غمگین از خواب بیدار شد. بر مرکب خویش

فراخوانده‌اند. در این خصوص امام رضا(ع) فرموده است: «برای هر امامی بر گردن شیعیان و هوادارانش پیمانی است و از جمله وفا به این پیمان، زیارت قبور آنان است. پس هر کس از روی رغبت و پذیرش، آنان را زیارت کند، امامان در قیامت شفیع آنان خواهند بود». (حر عاملی، حسن، وسائل الشیعه،

بسیار شنیده‌ایم که محبت نتیجه یک رابطه دوطرفه است؛ چنان که حافظ شیرازی می‌گوید: «سایه معشوق اگر افتاد بر عاشق چه شد؟/ ما به او محتاج بودیم او به ما مشتاق بود». شاید به همین دلیل است که امامان معصوم (ع) در روایات متعددی مردم و دوستان‌ارانشان را به زیارت و دیدارشان

تقوا پیشه برای انجام هر کار خیری سبقت می‌گیرد.

از عکس‌ها، موسیقی‌ها یا فیلم‌های مورد علاقه‌مان داشته باشیم که با سواص هر یک را در پوشش‌های نگهداری می‌کنیم تا هر یک یادآور خاطره‌ای برای ما باشد. شاید مجموع همین آرشيوهای شخصی برای آیندگان نشان‌دهنده فرهنگ یا سبک زندگی ما باشد.

دارند. از این رو است که شناخت اهمیت آن، چه برای مدیران تصمیم‌گیرنده و چه برای مردم، ارزشمند است. امروز جمع‌آوری آرشيوها حافظه تاریخی ملت‌ها صورت نمی‌گیرد. شاید هر کدام از ما در گوشی، لپ‌تاپ یا حافظه‌های جانبی دیجیتالمان آرشيو ی

و سیاست‌به‌همراه دارند و از این منظر می‌توانند راهنمای خوبی برای آنچه خواهیم بود، باشند. به گفته کارشناسان، آرشيوها حافظه تاریخی ملت‌ها هستند و وظیفه حفظ، نگهداری و سازماندهی همه اسناد و منابع تاریخی مرتبط با یک کشور را بر عهده

آرشيوها تنها یک منبع اطلاعاتی نیستند بلکه یک میراث فرهنگی بزرگ هستند که از گذشته برای ما به جا مانده‌اند و با خود، اطلاعاتی مهم در خصوص آنچه بوده‌ایم و در حوزه فرهنگ، اقتصاد، اجتماع

■ نباید تاوان سهل‌انگاری‌هایمان را نسل آینده بدهند

متأسفانه خیلی از افراد در حفظ هویت مکتوب خود سهل‌انگار هستند و به این موضوع توجهی ندارند که آنچه امروزه در زندگی و خانه‌هایشان در اختیار دارند از جمله کارنامه‌های آموزشی و تحصیلی فرزندان، دستخط و نقاشی‌های آنان، یادداشت‌های روزانه، اسناد مالی شخصی، عکس‌ها، فیلم‌ها، فایل‌های صوتی و تصویری و... همه و همه می‌تواند اسناد مکتوب و مستندی برای نسل آینده باشند تا نسل بعدی بداند ما چگونه زیسته‌ایم.

این مسئله وقتی حادث‌تر می‌شود که با همه توانمندی‌ها و استفاده‌های بهینه و بجا از دنیای دیجیتال و الکترونیک، اما این موضوع بیشتر مواقع سبب شده خیلی از افراد دیگر نیز میل و رغبتی به نوشتن و یادداشت کردن نداشته باشند و از آنجایی که هنوز ذخیره کردن در محیط دیجیتال و الکترونیک در هاله‌ای از ابهام قرار دارد، نمی‌دانیم برای آینده چگونه و چه چیزی را به یادگار بگذاریم. مثلاً در قدیم که عکس آنالوگ رایج بود در خانه همه ما آلبوم‌های عکس سیاه و سفید و یارنگی بسیار زیادی وجود داشت. امروز به برکت عکس دیجیتال، عکس‌برداری با تلفن همراه، اشتراک‌گذاری در کانال‌ها و فضای مجازی، استفاده از پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی و... میزان عکس‌هایمان ۱۰ برابر قبل شده اما چقدر آن‌ها را برای انتقال به نسل بعدی به‌درستی حفظ کرده‌ایم؟

هر از گاهی مجبور می‌شویم تعدادی از عکس‌ها و فایل‌های صوتی و تصویری که خودمان تهیه کرده‌ایم را در گوشی تلفن همراه یا در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی حذف کنیم و یا با انتشار و حمله یک ویروس، یک هکر یا یک بدافزار و... در گوشی همراه و رایانه‌ها و در فضای دیجیتال و الکترونیک و... تمام آنچه تهیه کرده‌ایم، ناگهان از بین می‌رود. این مسئله در سطح کلان هم دیده می‌شود و این زنگ خطری برای حفظ اسناد و انتقال آن‌ها به نسل بعدی است .

■ از حال عبور کنیم و به فکر آینده باشیم

اسنادی که در محیط الکترونیک و دیجیتال و در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی ایجاد شده‌اند، پیشبرد کارها را سهل‌الوقوع و گاهی اوقات سهل‌الوصول کرده‌اند، اما اگر به فکر ذخیره‌سازی آن‌ها در محیط مناسب دیگری نباشیم با حمله یک هکر یا یک ویروس الکترونیک و رسانه‌ای یا یک بدافزار و... همه آن‌ها از بین می‌روند و شاید با وقوع این اتفاق ناخوشایند، دیگر اثری از رویدادهای یک سازمان، نهاد و مجموعه مهم باقی نماند. بنابراین آرشيوها در دنیای امروز نه تنها باید به فکر حفاظت از اسناد مکتوب متعلق به دوران گذشته و حال باشند، بلکه باید اسناد امروزی که در محیط دیجیتال تولید می‌شوند را هم با تدبیر و دوراندیشی و با رعایت اصول آرشيو ی، حفظ و نگهداری کنند.

در گفت‌وگوی قدس با رئیس اداره اسناد مرکز اسناد آستان قدس رضوی به مناسبت ۱۹ اردیبهشت «روز اسناد ملی و میراث مکتوب» عنوان شد

اسناد، پلی بین گذشته و آینده

عکس گروهی از رجال و کارکنان آستان قدس در دوره قاجار

به نام ضابط اسناد، مسئول نگهداری اسناد و وقف‌نامه‌ها در حرم مطهر بوده است. برای همین هم امروزه، قدیمی‌ترین آرشيو در سطح ایران در آستان قدس رضوی قرار دارد. حجم انبوه اسناد قدیمی سبب شد در سال ۱۳۷۶ شمسی به همت مدیران وقت آستان قدس رضوی، اداره اسناد آستان قدس در کتابخانه مرکزی این نهاد مقدس تشکیل شود و امروزه این مرکز با نگهداری بیش از ۱۳ میلیون برگ سند، از غنی‌ترین آرشيوهای کشور و جهان اسلام به شمار می‌رود.

■ اسناد به آینده معنا می‌دهند

زندگی اجتماعی و همه ابعاد آن در اسناد معنی پیدا می‌کند. انسان در قرون متمادی و در خلال رویارویی با حوادث گوناگون به تجربیات ارزشمندی دست یافته است. تاریخ، مجموعه تمامی این تجربیات است. بهره‌مندی نکردن از این دستاورد گرانبها و سرمایه عظیم بشری می‌تواند ضمن آنکه به تکرار خطاها و اشتباهات گذشته بینجامد، سبب گسستگی نسل امروز با نسل‌های پیشین شود. اسناد ملی هر کشور به منزله گنجینه‌ای گرانبها و پل ارتباطی بین گذشته و آینده آن سرزمین است و باید از آن محافظت کرد، اما اسناد فقط منوط به گذشته نیست، اگر بخواهیم رد پای از خود برای آینده بگذاریم باید به فکر اسنادی که خود تولید می‌کنیم باشیم.

حساب می‌آید.

همین جا باید بیان کنیم هرچند دولت و سازمان‌های دولتی مربوط، وظیفه جمع‌آوری اسناد را برعهده دارند، اما نباید از همکاری، رسالت و نقش نهادها و سازمان‌های غیردولتی مانند آستان قدس رضوی در این زمینه غفلت کرد.

حفاظت و نگهداری اسناد وظیفه ذاتی هر سازمان دولتی و خصوصی است. امروزه در دنیا آرشيوهای خانوادگی داریم. یعنی آرشيو کردن از خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی آغاز شده است. بنابراین صرف‌نظر از پیشینه هزار ساله حرم مطهر رضوی و تشکیلات منتسب به آستان مبارک امام هشتم(ع)، وظیفه ذاتی این نهاد مقدس، همت گماشتن به حفظ اسنادی است که در این مجموعه ارزشمند و بزرگ تولید می‌شوند. اما نکته

حائز اهمیت در زمینه حرم مطهر امام رضا(ع) این است با توجه به اینکه بیشتر درآمدهای آن بر مبنای وقف بوده، بنابراین از گذشته تا به حال حفظ اسناد در اولویت این نهاد مقدس قرار داشته و برای توجه دقیق به مصارف وقف‌نامه‌ها، اصل سند وقف‌نامه‌ها حفظ و نگهداری می‌شده است. قدیمی‌ترین سندی که به این مسئله اشاره می‌کند نیز مربوط به دوره صفوی است. به‌تدریج اسناد اداری و مالی که تولید می‌شدند، حفاظت و نگهداری هم شده‌اند. به این منظور در دوره قاجار، فردی

است. در احکام و فرامین شاهان، نوع انتصاب افراد و میزان حقوق ایشان و حتی نسب آن‌ها مشخص شده است. در قباله‌های ازدواج علاوه بر مبلغ مهریه، شرایط ازدواج اعم از حق طلاق، شرط سکونت و... بیان شده است.

اگر نگاهی به اسناد تاریخی پینداریم متوجه می‌شویم عریضه‌های مردم به حُکام، بیانگر حقایقی درباره نوع شرایط زندگی مردم، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و... است. در عکس‌ها و تصاویر تاریخی نیز نوع پوشش، شکل و شمایل و حتی ژست و قیافه گرفتن طبقات مختلف اجتماعی در ادوار گوناگون، دیده می‌شود. در فیلم‌ها و نوارهای کاست ویدئویی و صوتی قدیمی، صدای مردم و نوع سخن گفتن آن‌ها مشخص است. بنابراین گذشته ما همچون فیلمی در اسناد تاریخی متبلور شده و حیف است در حفظ و نگهداری آن کوشا نباشیم.

■ اسناد، هویت آیندگان را می‌سازند

اسناد ملی و آثار مکتوب گذشته، می‌توانند روشن‌کننده ابهامات و زوایای دیده‌نشده تاریخی باشند. از میراث مکتوب، اطلاعات و نشانه‌هایی بدست می‌آید که حاکی از چگونگی شکل‌گیری هویت آیندگان است. همچنین نحوه اداره جامعه و عملکرد دولت‌ها نیز از اسناد مکتوب قابل بررسی هستند. اهمیت اسناد ملی تا آنجاست که امروزه میزان اسناد مکتوب در آرشيو ملی هر کشور، یکی از شاخص‌های توسعه فرهنگی به

فرهنگی، فرزاندگی و فرهیختگی یک ملت می‌گوید. او تعصب خاصی به حفظ اسناد و بیان حقایق نهفته در آن‌ها دارد و بیشتر همت و دغدغه‌اش حفظ این گنجینه‌های ارزشمند ملی، تاریخی و فرهنگی به‌ویژه در تشکیلات منسوب به بارگاه مطهر امام رضا(ع) است....».

در ادامه به مناسبت نوزدهم اردیبهشت ماه که همزمان با روز بزرگداشت شیخ کلینی(ره) به عنوان «روز اسناد ملی و میراث مکتوب» نام‌گذاری شده، بخش‌هایی از سخنان دکتر الهه محبوب فریمانی، رئیس اداره اسناد مرکز اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با خبرنگار قدس را می‌خوانید.

■ اسناد ملی و میراث مکتوب؛ تجلی بخش هویت و اصالت تاریخی

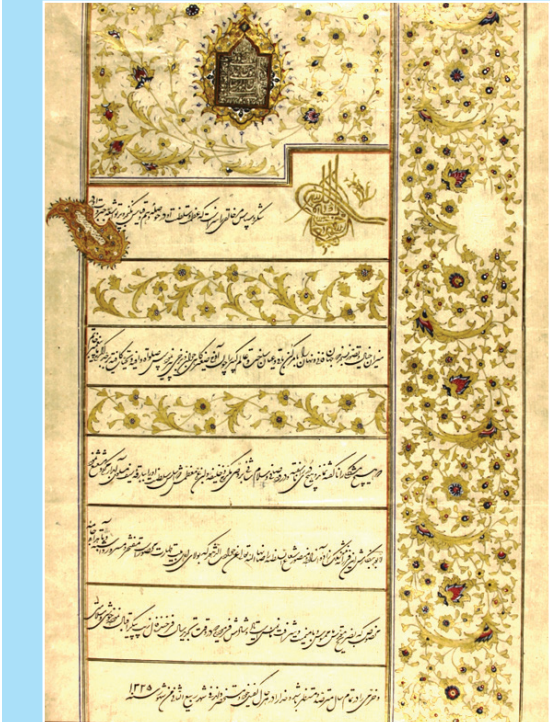
جامعه‌ای که می‌خواهد ریشه‌های فرهنگی، فرزاندگی و فرهیختگی خود را در تاریخ دریابد و گذشته و حال را به هم پیوند بزند و آینده خود را ترسیم کند باید از اسناد ملی و میراث مکتوبی که در طول سال‌های متمادی و فراز و نشیب‌های بسیار بدست آمده، استفاده کند. از این رو در پژوهش‌های تاریخی، اسناد و میراث مکتوب به عنوان منابع دست اول از اعتبار و جایگاه خاصی برخوردار هستند و از ابزارهای مهم شناخت دقیق تاریخ ملی و هویتی کشورها محسوب می‌شوند.

نوزدهم اردیبهشت همزمان با روز بزرگداشت شیخ کلینی که به عنوان «روز اسناد ملی و میراث مکتوب» نام‌گذاری شده بهانه خوبی است تا یادآور اهمیت حفظ اسناد به مردم و مسئولان شویم؛ اینکه در گذشته به صورت مستند و دقیق چه اتفاقاتی افتاده است، معاهده‌های صلح چگونه تنظیم شده‌اند، انتصاب افراد در جایگاه‌های دولتی به چه صورت بوده، در قباله‌های ازدواج یا اجاره‌نامه‌ها چه شروطی گذاشته می‌شده، مردم در عریضه‌هایشان به حُکام چه درخواستی داشتند، وضعیت اقتصادی مردم با توجه به اسناد مالی به چه صورت بوده، نظام آموزشی از چه خط مشی و روشی تبعیت می‌کرده، پوشش مردم و شکل و شمایل آن‌ها به چه صورت بوده، حتی چگونه حرف می‌زدند و هزاران مطلب دیگر که در کتب تاریخی یافت نمی‌شود، اما در اسناد و میراث مکتوب به شکل دقیق بیان شده است.

■ تبلور گذشته یک ملت همچون فیلمی در اسناد تاریخی موجود است

مثلاً در اسناد معاهده صلح ایران با حکومت عثمانی در دوره صفوی، دقیقاً خواسته‌های دو کشور و شرایط آنان برای صلح اعلام شده

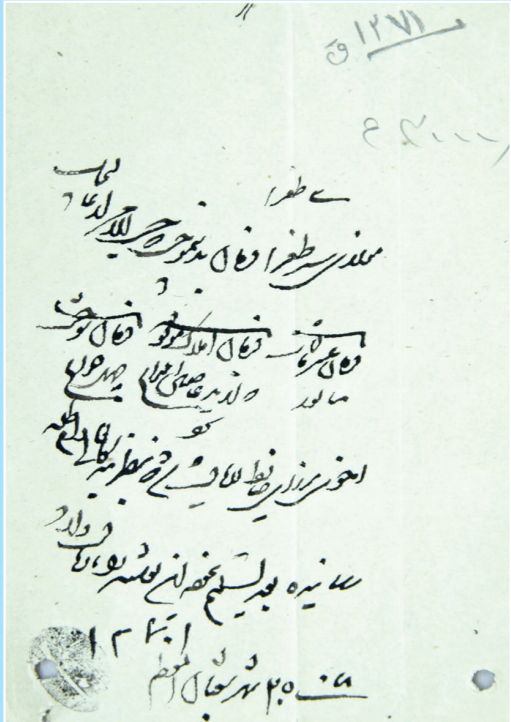
اسناد ملی و آثار مکتوب گذشته، می‌توانند روشن‌کننده ابهامات و زوایای دیده‌نشده تاریخی باشند. از میراث مکتوب، اطلاعات و نشانه‌هایی بدست می‌آید که حاکی از چگونگی شکل‌گیری هویت آیندگان است. همچنین نحوه اداره جامعه و عملکرد دولت‌ها نیز از اسناد مکتوب قابل بررسی هستند. اهمیت اسناد ملی تا آنجاست که امروزه میزان اسناد مکتوب در آرشيو ملی هر کشور، یکی از شاخص‌های توسعه فرهنگی به حساب می‌آید.

فرمان مربوط به اهدای جامه مخصوص به منصور شجاع‌السلطنه در تاریخ ۱۳۳۵ قمری، مهپور به مهر آستان قدس

عکس ناصرالدین شاه قاجار و همراهان در اسناد آستان قدس رضوی (نفر دوم سمت چپ امیرکبیر است و نفر پنجم سمت چپ ناصرالدین شاه)

تحويل سند به ضابط اسناد آستان قدس در شعبان ۱۲۷۱ قمری